

Розділ IV. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

doi: 10.15330/msuc.2018.19.88-92

Ольга Дудка,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри математики та інформатики і методики навчання, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ, Україна)

Olga Dudka,

PhD in Education, Associate Professor, Department of Mathematics and Informatics and teaching methods, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine) *olga_dudka@comp-sc.if.ua*

Оксана Джоголик,

магістрант, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ, Україна)

Oksana Dzhoholyk,

Graduate student, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine) *dzhoholyk_oksana@comp-sc.if.ua*

УДК 37.018.4-371.38-004.9

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В СУЧАСНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО

Анотація. У статті досліджено проблему соціальної та педагогічної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в сучасне інформаційне суспільство, зокрема завдяки впровадженню інклюзивного навчання. Обґрунтовано важливість набуття особами з особливими потребами вмінь та навичок роботи з електронною інформацією та цифровими засобами обробки інформації. Визначено, що дітям з особливими потребами для здобуття якісної освіти необхідні навички роботи із засобами цифрових технологій.

Включення дітей особливими освітніми потребами до загальноосвітнього простору є одним з напрямів гуманізації всієї системи освіти. Завдяки впровадженню інклюзивного навчання в освітніх закладах України виконується забезпечення основного права дітей на освіту. Сучасні цифрові технології, які трансформуються під потреби користувача, є невід'ємною частиною життя осіб з функціональними обмеженнями. Компенсаторна властивість нових технологій дозволяє дітям з особливими потребами брати активну участь в навчальному процесі попри функціональні обмеження.

Процес навчання дітей з особливими освітніми потребами стає предметом методичних та програмних розробок, спрямованих на входження таких дітей в сучасне інформаційне суспільство. Зважаючи на суспільну важливість проблеми, перед суспільством постає завдання виявлення та усунення бар'єрів, які перешкоджають повноцінній життєдіяльності даної категорії осіб. Завдяки впровадженню цифрових технологій у процес навчання та у процес інклюзивного навчання зокрема діти з особливими потребами можуть отримати різноманітні навчальні матеріали в доступному форматі, ефективніше засвоювати нові знання та демонструвати свої навчальні досягнення. Таким чином, цифрові технології дозволять учням з особливими потребами повноцінно включитися як в освітній процес, так і в сучасне інформаційне суспільство.

Ключові слова: соціально-педагогічна інтеграція, діти з особливими освітніми потребами, інформаційне суспільство, цифрові технології, інклюзивне навчання.

SOCIAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF INTEGRATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN THE MODERN INFORMATION SOCIETY

Abstract. In the article, the main features of social and pedagogical integration of students with special educational needs into the modern information society are considered based on the implementation of inclusive learning. The importance of developing digital skills of children with special educational needs substantiated.

Including students with special education needs into the general education space is one of important ways of humanization of the national education system. Due to the implementing inclusive learning in educational institutions of Ukraine the basic right of a child to education is satisfied. The main task of inclusive learning is to provide a welcoming experience for all students to get the quality education. Inclusive learning takes into account individual characteristics of students with special education needs and so, facilitates their adaptation in a school. One of the key tasks of the modern education is creating inclusive learning environment in which teachers and students are open to the collaboration and communication.

The important social problem is to remove barriers that impede the full life of persons with special needs. Modern digital technologies adopted for different needs of users became an integral part of life of persons with special needs. Compensatory property of new technologies allows students with special needs actively to participate in the educational process. The process of teaching children with special educational needs requires development of so many new methodological materials which help such students integrate into the modern information society. Through the implementation of digital technologies in the learning process and in the inclusive learning, in particular, children with special educational needs can receive a variety of educational materials in an accessible format, more effectively master new knowledge and demonstrate their educational achievement.

Therefore, using modern digital technologies in the inclusive learning provides effective way for integration of children with special needs into the educational process and the information society.

Keywords: social and pedagogical integration, students with special educational needs, information society, digital technology, inclusive education.

ВСТУП

Постановка проблеми. Розвинуті країни світу на шляху до цивілізованого суспільства, керуються загальнонаціональною метою – забезпечення повноцінної активної участі осіб з особливими потребами в житті суспільства та вирішення питань, пов'язаних із їх залученням до всестороннього суспільного життя. Реалізація державної політики щодо інтеграції осіб з особливими освітніми потребами в інформаційне суспільство потребує забезпечення зручних умов їх життя і побуту, а також, зокрема, можливості користуватися засобами зв'язку та мати доступ до інформації. Живучи в епоху інформаційного суспільства неможливо бути його повноцінним членом без навичок пошуку, збирання, зберігання та передавання інформації. Особливо це стосується осіб з функціональними обмеженнями, для яких інформаційні технології стають основним засобом комунікації. Враховуючи важливість здобуття освіти у процесі інтеграції в інформаційне суспільство дітей з функціональними обмеженнями, необхідно приділити увагу розв'язанню проблем пов'язаних з формуванням шляхів соціально-педагогічної інтеграції цих дітей, зокрема завдяки впровадженню у процес їх навчання цифрових технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес інтеграції осіб з особливими потребами в сучасне інформаційне суспільство досліджували О. Мовчан, Н. Мирошніченко, О. Омельченко, Є. Прохоренко, Г. Слозанська, П. Таланчук, Є. Тарасенко, Н. Шаповал, М. Шурма та інші. Питаннями впливу інформаційних технологій на інтеграцію осіб з особливими освітніми потребами займалися О. Василенко, Ю. Вінтюк, Л. Дітковська, М. Захарчук, І. Хомишин, А. Шевцов. Науковці підкреслюють, що впровадження цифрових технологій у процес навчання дітей з особливими потребами вплине на якість освітнього процесу, дозволить їм краще засвоїти навчальну програму та адаптуватися до життя в умовах інформатизації суспільства. Однак стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій вимагає постійного перегляду навчальних програм, їх адаптації до сучасних умов життя, що часто є тривалим процесом. І тому проблема використання сучасних цифрових технологій з метою вдосконалення процесу інтеграції дітей з особливими освітніми в інформаційне суспільство досі залишається актуальною і потребує пошуку подальших шляхів її вирішення.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Метою статті є аналіз особливостей процесу інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в сучасне середовище в умовах інформатизації суспільства; обґрунтування важливості набуття дітьми з особливими потребами навичок роботи з цифровими технологіями.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На даному етапі розвитку суспільства неможливо уявити світ без використання цифрових технологій. Вони стали використовуватися в усіх сферах життєдіяльності людини, активізувавши перехід до інформаційного суспільства.

Інформаційне суспільство – це якісно новий етап розвитку людства, в якому будь-яка людина за допомогою цифрових технологій може отримувати, переробляти, розповсюджувати інформацію, а держава забезпечує високий рівень інформатизації всіх галузей. Головними складовими інформаційного суспільства є людина, інформація, інформаційні ресурси та цифрові технології. Основні ознаки інформаційного суспільства – це вільний доступ до будь-якої інформації, високий рівень розвитку інформаційно-комунікативних технологій та наявність розвинутої інформаційної інфраструктури суспільства [4].

Як зазначено в одному з документів ЮНЕСКО, сучасний рівень розвитку ІКТ значно розширює можливості для вчителів та учнів, спрощуючи доступ до освітньої та професійної інформації; покращує функціональні можливості

та ефективність управління засобами навчання; сприяє інтеграції національних інформаційних освітніх систем у світову мережу; сприяє доступу до міжнародних інформаційних ресурсів в галузі освіти, науки і культури [5].

Активними користувачами цифрових технологій є діти, які з легкістю сприймають новинки та інтуїтивно, без жодних інструкцій, можуть ефективно досліджувати функції своїх гаджетів. Особливо важливими цифрові технології є для дітей з функціональними обмеженнями, адже ці новітні технології дозволяють їм щодня долати різного роду бар'єри, зокрема і в навчанні.

Також одним із найважливіших кроків для входження дітей з особливими потребами в сучасне інформаційне суспільство є підписання президентом України Петром Порошенком закону «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» [2]. Цією зміною до закону закріплюється право на здобуття освіти особам з особливими освітніми потребами та їх навчання в усіх загальноосвітніх навчальних закладах, зокрема із можливістю інклюзивного навчання.

В рамках інклюзивного навчання діти з особливими освітніми потребами отримують рівний доступ до якісної освіти завдяки організації їх комплексного навчання з урахуванням їх індивідуальних особливостей у класах загальноосвітніх навчальних закладів. Тобто учні, які мають особливі освітні потреби, повноцінно беруть участь у процесі навчання, житті класної родини та школи в цілому. Метою інклюзивного навчання є створення навчально-виховного середовища, в якому вчитель і учні відкриті до взаємодії та спілкування, поважають здібності своїх однолітків з особливими потребами. Це означає, що учні з особливими освітніми потребами, як і їх однолітки, можуть навчатися в загальноосвітніх школах за місцем проживання та отримувати підтримку як для організації навчального процесу, так і в переплануванні класу та програми діяльності для спільного навчання та проведення часу з однолітками.

Включення дітей особливими освітніми потребами до загальноосвітнього простору є одним з напрямів гуманізації всієї системи освіти. Завдяки впровадженню інклюзивного навчання в освітніх закладах України виконується забезпечення основного права дітей на освіту. Саме отримання належного рівня навчання дозволить дітям з особливими освітніми потребами інтегруватися у сучасне середовище та стати його повноцінними членами. Сьогодні цей процес стає більш доступним завдяки впровадженню цифрових технологій у процес навчання, зокрема і для навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Компенсаторна властивість нових технологій дозволяє дітям з особливими потребами брати активну участь в навчальному процесі попри функціональні обмеження. Завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій, ці діти здатні подолати бар'єри на шляху до навчання, оскільки отримують доступ до різноманітних дидактичних матеріалів у доступному прийнятному форматі, а також демонструвати свої навчальні досягнення [1].

Сучасні цифрові технології, які трансформуються під потреби користувача, є невід'ємною частиною життя осіб з функціональними обмеженнями. Зокрема, є низка мобільних додатків на смартфонах, які поширюються для подолання різного роду обмежень у інформаційному просторі. Варто відзначити безкоштовну програму NVDA, яка завдяки мовному оповіщенню надає інформацію користувачу про об'єкти на робочому столі і вікнах, дії і процеси. Також популярними серед учнів є: пакет синтезаторів мовлення RHVoice, синтезатор українського мовлення Анатоль, EIPicsPrint, ABBYY FineReader, JAWS, DuxburyBrailleTranslator та інші. А завдяки глобальній мережі Інтернет діти та молоді люди з особливими освітніми потребами мають можливість ефективніше навчатися та налагоджувати спілкування. Саме можливість виходу в Інтернет забезпечує негайний доступ до будь-яких інформаційних ресурсів та послуг, даючи змогу отримувати, сприймати та опрацьовувати інформацію в он-лайнрежимі.

Впровадження цифрових технологій у сферу освіти є вимогою часу і необхідністю при інклюзивному навчанні, адже дітям з особливими освітніми потребами необхідні допоміжні засоби під час навчання. Часто діти, які мають фізичні обмеження, проводять весь свій вільний час за комп'ютером в мережі Інтернет. Для того, щоб зробити таке проведення часу цікавим та повчальним, можна скористатися наступними українськими веб-ресурсами: «Левко», «Нашим діткам», «Пустунчик», «Світ дитини», «Весела абетка» та інші. На даних сайтах містяться безліч лічилок, казок, загадок, аудіо та відео матеріалів для дітей. Окрім цього, в інформаційному просторі є чимало сайтів із розробками дистанційних занять для підтримки вивчення шкільних предметів із навчальними відео, розробленими завданнями, поясненнями та коментарями до них. Наприклад, дітям, яким цікаві інформаційні технології, можна пройти один із багатьох курсів на сайті «Інформатика – Дистанційна освіта» за адресою: [/dystosvita.gnomio.com/](http://dystosvita.gnomio.com/). Також в Україні є популярними платформи для дистанційної освіти Prometheus, Educational Era, Edu Get тощо.

Проте, шкільних уроків інформатики часто недостатньо, оскільки шкільна програма не може вчасно відреагувати на появу все нових і нових програмних засобів, що дають можливість покращити процес навчання осіб з особливими освітніми потребами. Тому для здобуття більш ширших навиків у використанні цифрових технологій варто сформулювати у дітей з особливими потребами нові уміння роботи з комп'ютером, які дозволять їм краще орієнтуватися у потоці сучасних інформаційних технологій та зробити проведення часу за комп'ютером більш ефективним.

Однією з таких навичок є вміння користуватися електронною поштою. Людині, яка живе в час інформатизації суспільства, повинна вміти правильно організовувати та використовувати електронне листування. Тому навички роботи з поштовими службами зможуть стати основою для організації власної діяльності учнів, зокрема і для організації навчального процесу. Також електронна пошта є важливим засобом спілкування.

Іншим не менш важливим засобом спілкування є навчальні інтернет-спільноти, які створюються у соціальних мережах. Як нова форма класних та позаурочних робіт, такі спільноти швидкими темпами входять в життя

педагогів та їх вихованців. Майже всі учні звикли до сучасних засобів комунікації, мають облікові записи в соціальних мережах і проводять там чимало часу. Тому доцільно надати школярам можливість користуватися соціальними мережами для навчання. У соціальних спільнотах учні часто стають активними учасниками навчально-виховного процесу, оскільки їм притаманне використання цифрових технологій. Перебуваючи у соціальній мережі, вчителі та їхні учні отримують ряд переваг: швидкий пошук повідомлень, миттєве спілкування, можливість самовираження, спільне обговорення завдань та новин, організація спільної діяльності, розміщення й отримання необхідної інформації до вправ, розкладу навчальних занять тощо.

Навчання в соціальній мережі відбувається в процесі обговорення, роздумів, спільної роботи в команді. Учні отримують підвищену відповідальність за своє навчання поза межами класної кімнати, в той час як вчителі – ширші можливості для організації навчання. В учнів є час подумати і поміркувати про матеріали і коментарі своїх однокласників до початку розміщення своїх власних відповідей в Інтернеті. Вони можуть редагувати свої зауваження до публікації, на відміну від усної відповіді в класі. Ідеальна навчальна спільнота є безпечним місцем для прийняття ризику, вразливості і обміну різноманітних ідей. Всі учасники розділяють відповідальність за створення і підтримання цього середовища навчання [1].

З поширенням глобальної мережі Інтернет вчителі отримали можливість безкоштовного розміщення власних розробок уроків чи курсів, а також змогу вести власні сайти та блоги. Ведучи власні авторські блоги, педагоги мають можливість ефективно організувати навчальний процес завдяки ряду переваг: відкритість інформаційного наповнення для всіх учасників, оперативність розміщення інформації і доступу до неї, незалежність від індивідуального графіку навчання, інтерактивність. Сайти та блоги надають вчителям внести нові суттєві зміни у процес комунікації. Використовуючи веб-технології у своїй діяльності, вчитель має змогу публічно розміщувати інформаційні матеріали на власних сторінках, даючи доступ учням до завдань. А також за їх допомогою формується спільна робота учнів та централізоване зберігання пов'язаних між собою документів на одному сайті.

В мережі Інтернет є ще багато корисних і цікавих сервісів таких як, наприклад: Hangouts, ICQ і Skype, які надають можливість безкоштовного спілкування за допомогою голосового чату та текстових повідомлень, а також можна проводити відеоконференції та прямі трансляції; Фотознімки надають можливість переглядати, змінювати і відсортовувати фотографії, маючи зв'язок з віртуальним диском, YouTube та соціальними мережами; Google Academia дозволяє розміщувати власні праці, статі, відслідковувати їх цитування та здійснювати пошук якісних наукових джерел та інші.

На основі аналізу переваг використання цифрових технологій у процесі навчання та адаптації дітей з особливими освітніми потребами, стає зрозуміло, що необхідно допомогти цим дітям освоїти сучасні засобами опрацювання інформації. Освоїти сучасні цифрові технології діти з особливими потребами можуть як в школі під час навчального процесу, так і дома. Тому, перш за все, необхідно надати батькам таких дітей інформацію про те, яким чином їх діти можуть здобути освіту, що таке інклюзивна освіта та як влаштувати дитину в загальноосвітню школу. Задля надання такої допомоги авторами розроблено сайт «Освіта для всіх», який містить необхідну інформацію для батьків та педагогів (див. рис.1). А також рекомендації та власні розробки для навчання дітей з особливими освітніми потребами основам цифрових технологій (див. рис.2).

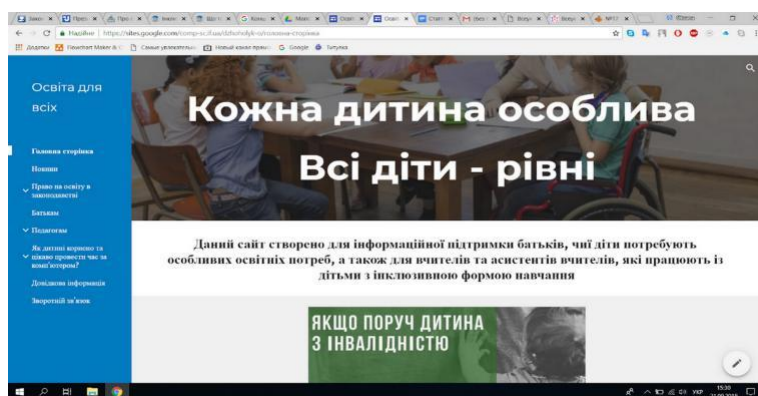

Рис. 1. Скріншот сайту «Освіта для всіх», головна сторінка

Сайт створено за допомогою оновленої версії Google-сайтів. На даний час процес розробки сайту продовжується, зокрема розробляються сторінки з пам'ятками для батьків про права дітей з особливими потребами на освіту, рекомендаціями педагогам щодо організації інклюзивного навчання та програмами тренінгів для адаптації цих дітей в класне середовище. Також продовжується робота над власною розробкою та збором цікавих завдань для навчання дітей основам інформаційно-комунікаційних технологій та підтримки вивчення шкільних предметів.

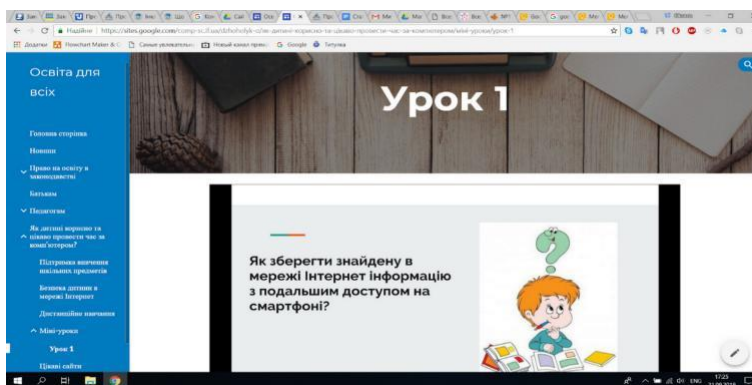

Рис. 2 Скріншот сайту «Освіта для всіх», Урок

1 ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отож, на сьогодні проблема надання якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами та сприяння їх подальшій інтеграції у сучасне інформаційне середовище стає одним із найважливіших моментів у процесі їх адаптації. Процес навчання дітей з особливими освітніми потребами стає предметом методичних та програмних розробок, спрямованих на входження таких дітей в сучасне інформаційне суспільство. Зважаючи на суспільну важливість проблеми, перед суспільством постає завдання виявлення та усунення бар'єрів, які перешкоджають повноцінній життєдіяльності даної категорії осіб. В процесі інтеграції дітей з особливими освітніми потребами ефективним засобом у розв'язанні проблем інформаційної адаптації стають процеси інформатизації суспільства, які покликані забезпечити доступ до інформації будь-якій людині. Завдяки впровадженню цифрових технологій у процес навчання та у процес інклюзивного навчання, зокрема, діти з особливими потребами можуть отримати доступ до різноманітних навчальних матеріалів у доступному форматі, ефективніше засвоювати нові знання та демонструвати свої навчальні досягнення. Таким чином, цифрові технології дозволять учням з особливими потребами повноцінно включитися як в освітній процес, так і в сучасне інформаційне суспільство.

У перспективі є продовження наповнення сайту новою інформацією для батьків, діти яких потребують особливих освітніх потреб, а також новими та цікавими розробками для дітей та апробація ефективності його використання в освітньому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Власій О., Дрінь Б., Дудка О. Особливості організації елементів дистанційного навчання в сучасній школі. Гірська школа Українських Карпат. 2017. № 16-17. С. 85-90.
- [2] Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19>
- [3] Запорожченко Ю. Г. Перспективи використання засобів ІКТ в інклюзивній освіті. 2013. № 15. С. 138 – 145.
- [4] Петрухно Ю. С. Інформаційне суспільство: поняття, основні складові, характеристика. Вісник ОНУ. Сер. : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. Вип. 1. 2014.
- [5] Information and Communication Technologies in Secondary Education : Position Paper [Електронний ресурс] / UNESCO. – Moscow : Unesco Institute for Information Technologies in Education, 2004. URL: <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214616.pdf>

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Vlasij O., Drinj B., Dudka O. Osoblyvosti orghanizaciji elementiv dystancijnogho navchannja v suchasnij shkoli (Features of organization of elements of distance learning in modern school). Ghirsjka shkola Ukraijnsjkykh Karpat. 2017. № 16-17. S. 85-90. (in Ukrainian)
- [2] Zakon Ukraijny «Pro osvitu» (Law of Ukraine "On Education"). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19> (in Ukrainian)
- [3] Zaporozhchenko Ju. Gh. Perspektyvy vykorystannja zasobiv IKT v inkljuzyvnij osviti (Prospects for the use of ICT tools in inclusive education). 2013. № 15. S. 138 – 145. (in Ukrainian)
- [4] Petrukhno Ju. Je. Informacijne suspijlstvo: ponjattja, osnovni skladovi, kharakterystyka (Information society: concept, main components, characteristics). Visnyk ONU. Ser. : Bibliotekoznavstvo, bibliografoznnavstvo, knyghoznavstvo. Vyp. 1. 2014. (in Ukrainian)
- [5] Information and Communication Technologies in Secondary Education : Position Paper [Elektronnyj resurs] / UNESCO. – Moscow : Unesco Institute for Information Technologies in Education, 2004. URL: <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214616.pdf> (in English)